

nem terram diffusum. Quamvis enim non eadem sint verba omnium liturgiarum, neque in omnibus singulae earum partes eodem modo locatae sint, tamen omnes *uisdem membris coalescunt, quae sunt peccatorum ante omnia confessio, tum introitus, sive quoddam quasi proemium, deinde Psalmi, ac lectiones Sac. Scripturae et potissimum Evangelii, Symboli recitatio, lotio manuum, commemoratio, et invocatio Sanctorum, preces pro omnibus vivis, et defunctis, gratiarum actio, et benedictio; praeter ea, quae essentialia sunt, oblationem scilicet, consecrationem, et communionem.* Qui sane Ecclesiarum omnium consensus non nisi à Spiritu S. esse potest; et certe singularis est insania Protestantium, qui Missae sacrificium Romanorum Pontificum inventum dicunt. Late hoc argumentum, praeter scriptores omnes rerum theologicarum, persequitur Robertus Sala in Not. ad Bonam l. c. not. 4 p. 165 et seq., qui etiam saniores Protestantes catholicam veritatem confiteri, ac literis mandare non dubitarunt. Ex eorum numero, praeter ceteros, sunt Ernestus Grabbus in Irenæo l. 4 advers. haeres. c. 32. Thomas Brettius in peculiar. Diss., quae extat in collect. praecipuar. liturg. eccles. Christ. p. 104 Londini 1710. et Samuel Jebbuis in Justini dial. p. 215 Londini 1719. Hi omnes cum catholicis fatentur, Apostolos, cunctosque Ecclesiae Patres Eucharistiam pro novi testamenti sacrificio habuisse, et sub speciebus panis, et vini illud Deo Patri in altari oblatum docuisse, demonstrant.

(4) Occupata ab Arabibus Hispania, Christiani, quod essent cum Arabibus commixti, *Mixtarabes*, et corrupta voce, *Mozarabes* dicti sunt. Confer Rodericum Rer. Hispanic. l. 3 c. 22, et Pagium in Baron. ad an. 714 n. 7 p. 200 t. 12 ed. Luc. Inde Hispanica liturgia *Mozarabica* appellata est, quam antiquissimam esse constat. Ritus Mozarabicus servatus in Hispaniis fuit usque ad saeculum XI; sed eo saeculo ad exitum vergente abrogatus, ejusque loco Romanus suffectus est. Denique Cardinalis Franciscus Ximinius, ne tantae antiquitatis ritus omnino interiret, cum novis characteribus in lacem emitti voluit, et collegium instituit Sacerdotum, à quibus quotidie divina officia, et Missarum solemnia eo ritu celebrarentur in sacello, quod in majori Ecclesia Toletana aedificavit. Sunt etiam Toleti aliquot Paroeciae, in quibus hic Mozarabicus ritus adhuc viget; idemque fit Salmanticae in sacello Doctoris Talabricensis. Confer Alvarum Gomezium de reb. gest. Card. Ximenii l. 2; Eugenium Roblesium in Vit. Card. Ximenii c. 25; Card. Aguirrium t. 5 concil. Hisp. post concil. Burgense p. 253 et seq.; Cennium Antiqu. Eccles. Hisp. t. 2 diss. 7.

(N. S. Post prima Ecclesiae tempora, Episcopi suis unusquisque Ecclesiis Ritus praescribere ceperunt; quod quidem munus sequentibus temporibus Metropolitanorum proprium factum est: Synod. Gerund. *Can.* 1. Unde Profuturus Bracarenis acceptam à Vigilio Papa Liturgiam an. 558, ut refertur in ejus Epist. *Cap.* 5, in tota sua Parochia utendam decrevit, ac dein Luceus in Syn. Bracar. I *Cap.* 4 alias *Can.* 21. Postremo vero in Syn. Nation. Tolet. IV *Can.* 2, sub S. Isidoro Hispalensi, sancitum est, ut in omnibus Hispaniarum Ecclesiis unus Liturgiae modus custodiretur. Hinc nonnullis persuasum est, S. Isidoro demandatam fuisse curam, ut efformatum, vel emendatum à S. Leandro Officium Ecclesiasticum, in ordinem redigeret ad commune totius Hispaniae Ecclesiae usum, eundemque esse, quem *Gothicum* hodie, seu *Isidorianum* vocamus. Ut ut sit, Gothica haec precandi methodus diu apud nos obtinuit, ita ut vel ipsis dominantibus Arabibus, Christiani eis permixti uterentur, quocirca dicta est quoque *Mozarabica*, hocce agentè Alexandro II, post plura à Legato Hugone Candido habita

Concilia, sub Rege Ranimiro abrogari cepit an. 1060 in Aragoniae Regno; quae quidem nonnisi an. circiter 1074 desiit tandem in illis partibus, ut evincitur ex Epist. Gregorii VII ad Sanctium. Tum post diuturnas, acresque controversias, ac nullo non movente lapide praef. Gregorio, Gothicae Liturgiae loco recepta est *Romana* precandi formula in Castella an. circiter 1080 sub Alphonso VI, uti colligitur ex Ep. ejusd. Pontific. ad ipsum Alphonsum, apud Aguirre *Tom.* 4 Concil. Hisp. ed. Rom. p. 440.—Gothicam Liturgiam erroribus adpersam, putaverat praef. Gregorius in ead. ad Alphonsum Epistola; sed nos nullum in ea contra Eccl. dogmata interpolatum errorem introspicimus; neque ullum invenit Alexander II, qui Isidorianam Regulam *catholicam* esse pronuntiavit, ut refert Auctor. *Tract. de Offic. Got.*, apud Aguirre, cit. tom. 4, p. 426).

* Hucusque Selvagii Adnotatores, Mag. Villodas, *Eccl. Hisp. Antiq.* part. 2 sect. 2, illorum assertum, qui Missae et officiorum ritum à septem Apostolicis in Hispaniam inductum, alium ab eo esse contendunt, quem SS. Petrus et Paulus Romae instituerunt et ordinarunt, rejicit, nostratam Isidorum laudans; licet temporis decursu aliquam ritus variationem in utraque factam Ecclesia ex Tolet. Syn. IV deducat.

De his vero, qui *Mozarabicum* ritum saeculo VIII fuisse depravatum, ac *Adoptivorum* haeresi occasionem dedisse, opinantur, patentem eorum errorem deprehendit. Non enim alio, quam Elipandi, quem Francofurdiensis concilii Patres, venerandae antiquitatis testimoniorum interpolatorem, corruptoremque traducunt impudentissimum, testimonio nituntur; risu igitur talis suppositio excipienda est. Nec nos ab ista sententia detertere debet ejusdem concilii quae affertur Synodica, qua Patres Hispaniae à mauris occupationem erroribus adscribunt, qui in Missae ex Mozarabico ritu celebratione docebantur, et continebantur, qui in Missae ex Mozarabico ritu celebratione docebantur, et continebantur; quoniam, ut eruditus Baronius ad an. 794 scilicet notat, hujusmodi epistolae editores, quae mentitus fuerat Elipandus, cito nimis credentes, effuderunt.

Profecto, Cardinalis Hugo Candidus, in Hispaniam adveniens, ex Mozarabico ritu, cum à Joan. X Papa approbatum animadverteret, nihil prorsum mutandum censuit; postea plures alii cardinales istud ipsum pertentantur. Aliquando vero tandem, Hispaniae episcopis poscentibus, res Romae diu multumque pro utraque parte cum fuisset controversa, ac disputata, in concilio Mediolanensi Mozarabicus ritus probatus postremo est, Patrumque laudibus proclamatus summis et elatus.

Quod ad Romani in Hispania ritus adoptionem spectat, M. Villodas, cum Aguirre, an. 1068 in Aragonia existimat receptum, primo nempe in monasterio S. Joannis *de la Peña*, eodemque ferme tempore in Catalaunia; annoque 1078 per nostrates ecclesias propagatum illud officium, quod postea in concilio Burgiensi habito confirmatum, à toto Regno admissum extitit.

Thiersius, *Tract. de Superst.* lib. 2, cap. 10, orationes, ut vulgo loquimur, Missae vix 500 antiquitatis annos habere, probare nititur. At P. Le Brun ipsissimas in Missali Mozarabico, quod duodecim abhinc saeculis superstat, exaratas inveniri, opportune contendit.

Postremo, qualiter Mozarabico ritui novissimo Concordato consultum, ex ipsius art. 15 et 21 (tom. 4 pagg. 214—15), deduces,*

53. Plures autem hi ritus, et haec caeremoniae sunt, de quibus late agunt Scriptores rerum liturgicarum (1), quaeque ex Apostolica, aut Ecclesiastica traditione, et disciplina procedunt.

Omnia sunt instituta, ut majestas tanti sacrificii commendetur, et mentes fidelium per hæc visibilia religionis et pietatis signa, ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitentur (2). Itaque mysticæ benedictiones, lumina (3), thymiamata, sacræ vestes, in sacrificio adhibentur; similiter receptum est, ut quædam submissa, alia vero elatiore voce in Missa pronuncientur (4).

(1) Confer in primis Cardinalem Bonam rer. liturgic. libros duos, et Petrum Le-Brun explicatio missæ.

(2) Concilium Tridentinum de sacrific. missæ sess. 22 c. 5.

(3) Joannes Henricus Oltius, Calvinianus homo, qui contra annales Cardinalis Baronii examen instituit, iridet hunc ritum accendendi in Ecclesia lumina, eumque ætate Hieronymi minime obtinuisse arbitratur. Sed eum solide refellit Muratorius liturg. Roman. diss. de reb. liturgic. c. 20, et diss. 16 in S. Paulinum p. 355 ed. Veron. 1756. Dicam ea de re paulo post eum sermo de Ecclesiis habebitur.

(4) Si quis dixerit, inquit Concilium Tridentinum sess. 22 de sacrific. missæ can. 9), *Ecclesiæ Romanæ ritum, quo submissa voce pars canonis, et verba consecrationis proferuntur, dammandum esse, aut lingua tantum vulgari Missam celebrari debere... anathemâ sit.* Nihilominus tamen post hunc Tridentinum, canonem tam dissertum, tamque perspicuum, fuere aliqui, qui elata voce, ita ut à populo intelligi possent, partem illam canonis, et verba consecrationis proferenda esse censuerunt. Novum hunc errorem superiori sæculo compressit Maturinus Savary Sagiensis Episcopus, edito die 16. Martii an. 1693. decreto, quo indicta in eos, qui secus facerent, suspensionis pœna, sancivit, ut *canonis verba, prout in Romano Missali notatum, præscriptumque est, secreto, submissaque voce pronuncientur.* Quod simili decreto die 22. Januar. an. 1710 à cardinali de Bissy Meldensi Episcopo constitutum est. Arnaldus, et ceteri, qui Arnaldi partes sequuntur, non exiguum dederant operam, ut Christiani homines minus æquo animo ferrent, quod Missæ canon secreto recitaretur. Sed Claudius de Vert, Monachus Cluniacensis, audacter, et omnium apertissime caput extulit adversus hanc secretam canonis recitationem, opere, quod primum divulgavit an. 1706. Adversus hunc hominem Vallemontius theologicam, atque historicam dissertationem opposuit Parisiis editam an. 1710. *Du Secret des mysteres, ou Apologie de la Rubrique des Missels*: sed eum vehementius, graviusque refutavit Languetus, tunc Episcopus Suessionensis, Præfat. Instruct. Pastoral. 8 Septembr., quæ iterum edita deinceps est an. 1720. Vallemontii dissertationem impugnavit Anonymus Auctor in tractatu Bruxellis edito anno 1717 eum titulo: *Apologie de M. du Vert, ou Remarques critiques sur le livre de M. Vallemont du secret des mysteres*; sed eum accurate, copiose defendit Petrus Le-Brun diss. 15 t. 4 operis cui titulus *Explicatio missæ*, qua quidem dissertatione solide, graviterque ostenditur, semper in Ecclesiis occidentalibus canonem secreto recitari consuevisse. Dignæ in primis sunt quæ legantur ea de re dissertationes duæ, in quibus cuncta habes, quæ ad hoc argumentum pertinent, explicata diligenter. Altera nimirum est dissertatio Le-Brunii, cujus paulo ante facta mentio est, altera vero eum titulo: *Della legittima disciplina da osservarsi nella pronuncia del canone della Mes-*

sa, etc. anno 1787. Romæ edita est à Francisco Antonio Mondellio, viro erudito, et Auditore olim meo in Romana Academia.

(N. S. Quos in divinis officijs abusus ignorantia inducere tentaverat, hos ab Hispania eliminandos voluit Syn. Braear. I. non uno in capite, et Tolet. III *Can. 23.* Presbyterorum tamen aliqui suos unusquisque ritus invexerunt. Quidam non vinum, sed pro ea lac in Divinis litabant Sacrificiis, alii pro Christi Sanguine ubas perperam consecratas porrigebant fidelibus, alii sacro pane intineto Dominico Sanguine populum communicabant, alii tandem Dominicam Orationem *Pater noster*, quam in quotidiana Synaxi proferendam constituit Syn. Gerund. an. 517, *Can. 10*, nisi Dominicis diebus non recitabant. Putidissima hæc abusionum monstra debellarunt Syn. Brae. III *Cap. 2*, et Tolet. IV *Can. 2 et 10*. At utinam Sacerdotes nostri, postquam una universæ Latinæ Ecclesiæ Lyurgia præscripta est, eam penitus addicerent. Officium, et Missam secundum Romanæ Ecclesiæ ritum celebrare, nobis sanctum est, neque alias invenire cœremonias, aliasve orationes proferre licet, neque inventas amplecti: Trident. *Sess. 7 de Sacram. Can. 15* Sed ignorantia, aut audacia minime cohibita sunt. *Exquisitas, ac novas festorum adpellationes, contra quam Kalendarii series, et adprobata in Ecclesia consuetudo habeat, superstitiosi homines invenire solent. Quem abusum improbandum*, Syn. Valent. jam sæpius laud. in *Sess. 4 Tit. 5, cap. 4*, alias *5, statuit, ne ejusmodi festa à Capitulis, vel Parochiis celebranda admittantur.* Syn. Hispal. an. 1512. *Cap. 13*, statuit, *ut Sacerdos se constituat in loco, quo pervenire valeant illi, qui offerre voluerint, et si fuerit necessarium, multiplicentur Sacerdotes ad recipiendas oblationes.* Consonat eadem Synod. Valent. *Sess. 5 Tit. 5, cap. 8.* Quid quod Dominica Oratio, quam quotidie legendam decreverunt antiqui Synodorum Patres, in sollemnioribus Ecclesiæ festis missitetur? Quid quod sumissa voce recitetur, ut musicorum schola, loco sanctissimæ precatio- nis, theatralibus modulis, theatralibus gesticulationibus, theatralibus compositionibus, theatralibus cantuiculis, fidelium mentes depascat? Quid quod citharædorum eadem societas, eisdem citharis, eisdemque modulationibus, quibus vespere aderat in orchestra, fideles à Divinorum contemplatione, ad spectaculorum illecebras mane convertat? Dominicam Orationem clara voce canendam in Missis decantatis, ipsa ejusdem ritus ratio demonstrat, Missalis Romani Rubricæ §. 16 num. 3 prescribunt, et Synod. Compostel. an. 1565 *Act. 2 Decret. 25* decernit Id quod intelligas etiam de Symbolo, sicuti Miss. Rom. Rubr. *ibid* monent. Et in *Compil. Jo. Teres. Lib. 5, Tit. 24, cap. 10*, sancitur, ne dum Symbolum in Missa cantatur, alternus organi sonitus audiatur.

Porro in Ecclesia ideo cantus institutus est, *ut populi intelligentia, quantum fieri possit, erudiri valeat, et religiosa pietatis, ac devotionis moderatione piorum auditorum mentes ad Divinæ Majestatis cultum, et celestia desideria excitari queant* Hæc Syn. Tolet. an. 1565 *Act. 3 Ref. cap. 11*; hodierna tamen modulatio confusa est; neque perennis instrumentorum strepitus quicquam percipere sinit, neque inæqualis prolatio verborum attentioni locum relinquit Pro coronide Ecclesiasticæ hodiernæ musicæ patronis exhibere lubet ejusd. Syn. Tolet. laud. *Cap. 11. Caveant Episcopi, ne dum in choro musicorum modulos vocum omni generis discrimine confusos admittunt, psalmorum, et aliorum, quæ cantari solent, verba obscurentur, ac simul strepito incondito sensus sepeliatur. Sic denique musicam, quæ organica dicitur, retineant, ut eorum, quæ cantantur verba, et intelligi possint, et potius pronuntiatione, quam curiosis modu-*

lis audientium animi divinis laudibus adficiantur. Sed et illud maxime cavendum erit, ne ipsius musicæ sonus, quid theatrale, aut impudicos amorum, bellorumque elasticos modulos referat in Dei laudibus decantandis. Et Compil. Jo. Teres. Lib. 3, Tit. 24, cap. 18, à Cl. Ant. Augustino constituto, decernit, ut Sybillæ carmina, et pastorum nugas, aliasque vulgares cantinelas nullo tempore in Ecclesiis cani permittantur. Tædet hæc in re amplius immorari; duo tamen animadvertere placet. 1 Quod Ecclesiastica Officia ab omni superstitionis specie sunt expurganda: Ead. Syn. Compostel. Act. 2 Decret. 15. Etenim indecorum est, atque etiam impium uti iis cæremoniis, quas superstitiosus potius cultus, quam vera Religio invexit: Ead. Syn. Valent. Sess. 3, Tit. 3, cap. 6. 2 Quod inter Sacerdotes celebrantes nulla unquam difformitas adpareat: Syn. Tolet. IV. Can. 2; Braear I, Cap. 4, et 5, alias Can. 21, et 22; Tolet. XI Can. 5; et præf. Hispal. Cap. 12, et 22).

56. Apostoli, eorumque successores in singulis provinciis divina officia persolverunt eo sermone, qui tunc ipsis communis erat (1); atque ita Hierosolymis Hebraice (2); Antiochiæ vero, Alexandria, atque in aliis Græcorum civitatibus Grece; Romæ, atque toto Occidente, Latine rem divinam confecerunt (3). Labentibus annis licet hæc linguæ vulgares esse desiissent, ac tantum doctis viris innotescerent, tamen Ecclesia eas in divinis celebrandis officiis retineri voluit, tum ut major ipsis accederet veneratio, tum ne frequens verborum mutatio semsim etiam mutationem sententiarum induceret (4). Interdum tamen populis, qui novissime Christi Religionem susceperunt, Sedes Apostolica liturgias permittit, quæ vernaculo eorum sermone conscriptæ sint (5).

(1) Apostolos, eorumque successores usque ad ætatem Hadriani Imperatoris hebraicum sermonem adhibuisse, tum deinceps Ecclesiam græcum usurpare cœpisse, putat Joannes Echius de sacrifi. missæ l. 2 c. 2. Verum hæc opinio nullo nititur idoneo fundamento.

(2) Hebraicum idioma, quo usi sunt Apostoli rem divinam conficientes, non illud erat antiquum idioma, quo veteris testamenti Patriarchæ usi sunt, et quod Apostolorum ætate ne notum quidem vulgo Hebræorum erat. Nam eo temporis cursu, quo ipsi Babylone captivi fuerunt, hebraici sermonis, quem à parentibus acceperant, oblivisci, et chaldaicam linguam addiscere cœperunt, qua deinceps usi sunt, aliquid tamen retinentes ex patrio sermone, quem pridem adhibebant. Hinc orta est tertia lingua ex hebraica antiqua, et chaldaica mixta, quæ à regione Syriaca dicta est, quæque deinceps Hebræis vulgaris esse cœpit, et hebraica vulgo appellata, tum quod commixtas habebat ex hebraico sermone voces, tum quod eam Judæi usurpabant. Hæc lingua Christus Dominus usus creditur, et eadem S. Matthæi evangelium, ac S. Pauli Apostoli epistola ad Hebræos scripta traduntur. Atque hic est sermo hebraicus, vel potius syriacus, aut syro-chaldaicus, qui Christi, et Apostolorum ætate vernaculus erat sermo Hebræorum, et quo Apostoli rem divinam confecerunt. Confer Petittierum in diss. critic. in S.

Scriptur, diss. 8 p. 65, et Renaudotium diss. de liturg. orient. origin. et antiq. c. 6, in primis autem videndus est V. Cl. Jo. Bernardus de Rubeis opere Parmæ edito 1772, cui titulus: Della Lingua propria di Christo, è degli Ebrei nazionali della Palestina da' tempi de' Maccabei.

(3) Consule Card. Bonam rer. liturg. l. 1 c. 5 §. 4 p. 79 t. 1. Negant Papebrochius in conat. chronic. hist. diss. 15, et Martenius, de antiq. eccles. rit. l. 1 c. 3 art. 2 t. 1 p. 101, his tantum linguis divina mysteria ab Apostolis celebrata fuisse, ac multa proferunt monumenta, ut conficiant, initio omnes gentes vernaculo sermone suo rem divinam confecisse. Sed eos graviter, lateque refellit Robertus Sala in not. ad Bonam l. c. not. 6 p. 85. Vide etiam eundem Bonam in appendic. t. 1 p. 416, ubi extat dissertatio Honorat à S. Maria, qua ostenditur, Apostolos tantum his tribus linguis, nimirum hebraica, aut syro-chaldaica, græca, et latina, rem divinam confecisse.

(4) Concilium Tridentinum sess. 22 de sacrifi. miss. c. 8. *Etsi Missa, inquit, magnam contineat populi fidelis eruditionem, non tamen expedire visum est Patribus, ut vulgari passim lingua celebraretur.* Tum retineri jubet ubique cujusque Ecclesie antiquum, et à Sancta Romana Ecclesia, omnium Ecclesiarum matre, et magistra, probatum, ritum, et can. 9 ead. sess. *Si quis, inquit, dixerit... lingua tantum vulgari Missam celebrari debere... anathema sit.* Porro de missa vulgari sermone non celebranda plures extant doctorum hominum lucubrationes, quas omnes simul collectas superiori sæculo jussu Cleri Gallicani Parisiis edidit anno 1661. Antonius Vitraeus, quibus apertissime ostenditur, quam recte, quamque sapienter id ab Ecclesia constitutum fuerit. Late etiam ea de re agit, pluresque laudat, qui hoc ipsum argumentum egregie illustrarunt, Benedictus XIV de sacrifi. missæ c. 6.

(5) Ita Selavus sæculo IX à Joanne VIII. permissa est liturgia vernaculo sermone, uti constat ex ipsius Joanni Ep. 247 ad Sfontopulcrum apud Labæum conc. t. 11 col. 170 ed. Ven. Sed eandem facultatem postulanti Uratislao Bohemorum Regi concedere noluit S. Gregorius VII. Ep. 11 apud Labæum t. 12 Con. col. 464 ed. Ven. Confer Benedictum XIV. de Sacrifi. missæ l. 2 c. 5 n. 14.

57. Primis Ecclesie sæculis non omni die sacra mysteria peragebantur. Solum diem Dominicum Paulus (1) memorat; sed tamen ab Apostolis ternos dies in singulas hebdomadas, hoc est Dominicam, et quartam, sextamque feriam, constitutos fuisse, Epiphanius (2) tradit. Accessit etiam deinceps Sabbatum (3), qua die ab omnibus, exceptis Alexandrinis, atque Romanis, sacra mysteria celebrari consueverunt (4). Ætate Augustini variæ erant Ecclesiarum consuetudines, cum alibi quotidie, alibi Sabbato, ac die Dominico, alibi tantum Dominico die res divina perageretur (5). Sed jamdiu Latini cunctis diebus, exceptis feria sexta, ac Sabbato majoris hebdomadæ, sacrificium conficiunt, Græci, illud omittunt per quadregesimam, exceptis Sabbatis, Dominicis, et die festo Anunciationis; et cum non celebrant, adhibent Missam *præsanctificatorum*, hoc est, corporis Christi

ante consecrati, quæ Missa etiam à Latinis feria sexta majoris hebdomadæ adhibetur (6).

(1) Paulus I. ad Corinth. XVI. 2, quod etiam habet Justinus Martyr Apol. 2 n. 67 p. 83 ed. Paris. 1742.

(2) Epiphanius Exposit. fid. n. 22 p. 1105 t. 1 opp. ed. Patavii Paris. 1622.

(3) Basilius Ep. 95 ad Cæsar. Patric p. 486 opp. t. 3 ed. Maurin. Paris. 1730.

(4) Socrates Hist. l. 5 c. 22 p. 295 ed. Valesii Cantabrig. 1720. Verum non multo post etiam Romana Ecclesia aliarum consuetudinem recepit. S. Hieronymus Ep. 71 n. 6 col. 452 lit. 1 ed. Vallarsii Veron. In Oriente Pascha (quo nomine Eucharistia designatur) ter in hebdomade, nonnunquam etiam quater, vel potius quotiescunque voluerimus, celebratum testatur S. Jo. Chrysostomus Orat. 5 contr. Judæos opp. t. 1 p. 611 ed. Montfaucon. Paris. 1718.

(5) Consule Augustinum Ep. 54 ad Januar. col. 124 et seq. tit. 2 et Serm. 58 de Orat. dominic. ad compet. col. 539 t. 5 cit. ed. Ven. Hieronymum cit. Ep. 71. Hæc autem ad solemnem tantum missam, quam majorem dicunt, pertinere monet Martenius l. c. art. 3 § 4 p. 105. Ipse Augustinus Confess. l. 5 c. 9 opp. t. 1 col. 453 ed. Maur. Ven. 1756, Monicaam matrem suam quovis die sacrificio interesse consuevisse testatur, et de Civit. Dei l. 40 c. 20 t. 9 col. 535, altaris sacramentum appellat quotidianum Ecclesiæ sacrificium. Ambrosius etiam quotidie sacrum faciebat Ep. 20 ad Soror. n. 15 opp. t. 3 col. 905 ed. Maur. Ven. 1751. Vos quoque ipsos, inquit, mihi bonos filios gestiebat eripere, pro quibus ego quotidie instauro sacrificium.

(6) De Missa præsentificatorum vide Card. Bonam Rer. liturgic. l. 4 c. 15 §. 5 t. 6, et Salam. in Not. p. 317 ed. Taurin. 1747, Leonem Allatum in Prolegomen. ad Gabrielem Naudæum de Missa Præsentificat. n. 4 p. 1531, et Benedictum XIV. in const. Allatæ 47 §. 31 p. 188, et const. Ex quo primum 54 §. 32 p. 234 t. 4 ejus Bullar. ed. Rom. seu Ven. 1758, quibus duabus constitutionibus de Græcorum ritibus late disseritur.

58. Quin etiam uno eodemque die idem Sacerdos plures Missas, et eas non in eodem, sed in diversis altaribus celebrabat (1). Ita in Natali Domini, Kalendis Januarii, in cœna Domini, in Paschate, in Rogationibus, in jejuniis post Pentecostem, in festo Apostolorum Petri et Pauli, S. Joannis Baptistæ, S. Laurentii, et aliorum quorundam, unus Sacerdos pluries rem divinam conficiebat, quot nimirum erant officia et festa, quæ iis diebus occurrerant. Aliis quoque diebus plures Sacerdoti Missas celebrare licebat (2); sed sæculo XI positus est usque ad tertiam vicem huic arbitrio modus (3). Denique ut avaritiæ quæstus, et obloquentium suspiciones removeret Ecclesia, sancivit, ut semel tantum, nisi aliud necessitas postulet, à Sacerdotibus quotidie sacrificium fiat, excepto die Natali Christi Domini (4).

(1) S. Gregorius Turonensis de Glor. Confess. c. 50 col. 955 ed. Paris. 1699, Concilium Antissiodorense can. 10 t. 3 col. 445 collect. Harduini. Consule Vicecomitem de Antiq. Miss. rit. l. 3 c. 28, Card. Bonam Rer. liturgic. l. 4 c. 18 §. 5 et seq. p. 15 et seq. t. 2 ed. Taurin. 1749, et Martenium de Antiquit. eccles. rit. l. 1 c. 3 art. 3 §. 4 et seq. p. 103 et seq. t. 1 ed. cit.

(2) S. Leo M. Epist. 9 ad Dioscor. Alexandr. c. 2 t. 1 ecl. 631 ed. Ballerin. Ven. 1755, Regino de Eccles. discipl. l. 1 c. 33 p. 10 ed. Viennæ 1765, Walsfridus Strabo de Reb. Eccles. c. 21 in Biblioth. PP. t. 10 ed. Paris. col. 679.

(3) Concilium Salegustadiense anni 1022 can. 5 t. 6 part. 1 col. 829 collect. Harduini.

(4) Can. 55 de consecr. dist. 1 cap. Consuluisti 3, et cap. Te referente 12 de Celebr. Missar. Subditis tamen Hispaniarum, et Lusitaniæ Regum à Benedicto XIV, in const. *Quod expensis*, 61 p. 296 t. 2 ejus Bull. ed. Rom. seu Ven. 1754, concessa est facultas duas, tresve missas celebrandi in die commemorationis omnium defunctorum, modo nihil exinde accipiant, easque specieatim non applicent. Ceterum nunc etiam necessitas, secundum Innocentii III. decretalem in c. 3 de Celebr. missar. efficere potest, ut ab uno Sacerdote Missa repetatur. Verum Sac. Congregatio apud Fagnanum in c. In ordinando 1 de Simon. n. 57 declaravit, id tantum posse fieri, cum gravis urget necessitas, quæ primum Episcopo probata sit. Tum Benedictus XIV. in const. *Declarasti* 3 p. 15 t. 2, *certissimum* esse monet, *Missionariis tantum à Sede Apostolica potestatem aliquando fieri, ut uno die sacrificium bis operentur; reliquis vero sacerdotibus opus esse, ut hac de re facultatem ab Episcopo consequantur, etiamsi causa necessitatis intercedere videatur.* Ipse Benedictus XIV. in const. Apostolicum 16 §. 11 p. 62 t. 4 Bull. ed. cit. Missionariis in Anglia degentibus bis interdum uno die sacrificium permisit, cum consensu Vicarii Apostolici, ob fidelis populi necessitatem. Quæ eadem necessitatis causa facit, ut Parochus, qui duas habet distantes Ecclesias, cum in unam universus populus convenire non potest, neque alius est sacerdos, qui rem divinam conficiat, diebus festis, impetrata primum legitima facultate, duas Missas celebrare possit: Benedictus XIV. in const. *Declarasti* 3 p. 9 t. 2 ejus Bullarii ed. cit.

59. Initio sacra mysteria noctu, et vero etiam post cœnam peragebantur, tum ut fideles Christum imitarentur, qui post legalem cœnam primum obtulit sacrificium, tum ut ethnicos latebant conventus, quos in latebris habebant (1). Cum pax Ecclesiæ data est, confici res divina per diem cœpit; sed tamen etiam post ea tempora Ecclesia retinuit antiquam consuetudinem certis quibusdam temporibus, nimirum in nocte Natalis Domini, in pervigiliis Paschalis, et Pentecostis, atque in diebus ordinationum (2). Nunc sola Missa Natalis Domini noctu celebratur. Privatæ Missæ quavis hora fiebant, uti nunc omni hora recte fiunt ab aurora usque ad meridiem (3); sed pro publicis, ac solemnibus Missis certæ erant constitutæ horæ, nimirum tertia, sexta, et nona (4).

(1) Hinc, Christiani ab Ethnicis appellati apud Minutium Felicem in Lib.